

Ткаченко Олександра Петрівна,

ORCID <https://orcid.org/0000-0003-2193-5596>,

молодша наукова співробітниця,

відділ комплексного опрацювання документів,

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського,

Київ, Україна

e-mail: alexgostra63@ukr.net

Трансформація ретрокаталогізації під впливом цифровізації бібліотечної сфери

Розглянуто вплив цифровізації на розвиток ретроспективної каталогізації та вплив бібліотечних інновацій на розвиток традиційних бібліотечних процесів.

Ключові слова : цифровізація бібліотечної сфери, ретроспективна каталогізація, бібліотечні інновації.

У світі цифрових технологій бібліотеки перетворюються з простих книго-сховищ на багатофункціональні інформаційні, освітні та культурні хаби. Вони надають необмежений доступ до знань, пропонують цифрові бази даних, VR-технології, повнотекстові бібліотечні колекції. Надання послуг сучасними бібліотеками ґрунтується не тільки на використанні фонду конкретної установи, але й на доступі до перевіреної, достовірної, структурованої та інтегрованої в глобальний потік інформації. Саме бібліотеки забезпечують безперервність знання, доступ до першоджерел, формування інтелектуального середовища. Всеосяжна цифровізація передбачає використання принципово нових можливостей доступу до інформації, незалежно від часу і місця знаходження як документа, так і споживача.

Сучасна наукова бібліотека – це більше, ніж просто місце зберігання текстів. Це суспільна установа, яка поєднує соціальні та культурні події, наукові ресурси. Бібліотека не тільки збирає та зберігає документовану

інформацію та знання але й безпосередньо формує документальний потік, здійснює його аналітико-синтетичне опрацювання, систематизує та оцінює інформаційно-знаннєві ресурси.

Рекаталогізація – це процес переведення традиційних (паперових, карткових) каталогів у електронний (машиночитаний) формат. Вона є ключовим етапом переходу бібліотек від паперових фондів до сучасних електронних каталогів (OPAC – Online Public Access Catalog). У контексті сьогоденних інновацій це не просто оцифрування каталожних карток, а фундаментальна трансформація, що забезпечує глобальну видимість фондів, інтеграцію зі світовими наукометричними мережами та перехід до концепції єдиного вікна доступу.

Розвиток ретрокаталогізації нерозривно пов'язаний з цифровізацією бібліотечно-інформаційної сфери. Можна виділити наступні етапи цього процесу. Доавтоматизована доба – час, коли вся інформація зберігалася на паперових картках, згуртованих в алфавітні або систематичні каталоги. Пошук здійснювався виключно вручну, що вимагало багато часу і фізичного доступу до каталогу. Період перших електронних каталогів припав на 60 – 80-ті роки ХХ століття. З появою комп'ютерів бібліотеки почали розробляти власні електронні бази даних. Найбільшим проривом того часу став випуск у 1966 році формату MARC (Machine-Readable Cataloging) у Бібліотеці Конгресу США, що дозволило стандартизувати введення бібліографічних даних.

У 1990 – 2000 роки розпочалася епоха ретроконверсії та рекаталогізації. На той час великі публічні та наукові бібліотеки зіткнулися з проблемою існування мільйонів карток у традиційних каталогах, які не були відображені в технологічно нових електронних інформаційно-пошукових системах. Ретроконверсія стала масовим явищем у бібліотечній сфері. Якщо рекаталогізація – це повне переопрацювання та створення нових бібліографічних записів на старі видання, згідно з сучасними міжнародними стандартами, то ретроконверсія – це автоматизований процес переведення вже існуючих бібліографічних описів з паперових карток в електронний каталог. Переважно вона

здійснювалася шляхом сканування каталожних карток із подальшим розпізнаванням тексту (OCR – Optical Character Recognition). Це сприяло появі сканованих імідж-каталогів. Технологія OCR і досі відіграє ключову роль у цифровізації бібліотечних процесів. Але запровадження сканування карткових каталогів з метою створення електронних імідж-каталогів виявило низку вразливих місць цього процесу. Насамперед, перед скануванням необхідно провести глобальне редагування карткового каталогу. А це зазвичай фізично неможливо зробити. Тож, помилки карткового каталогу автоматично переходять у цифровий вигляд, що негативно впливає на якість інформаційного ресурсу. Крім того, старі картки друкувалися різними шрифтами або заповнювалися вручну. Це суттєво ускладнює автоматичне розпізнавання, роблячи текст неможливим для повнотекстового пошуку.

Тож, бібліотечними фахівцями було розроблено методи переведення інформаційного ресурсу в цифровий формат з урахуванням проблем сканування фізично застарілого карткового масиву: ручне введення (передбачає створення нових бібліографічних записів на старі видання «з нуля» згідно з сучасними міжнародними стандартами); сканування карткових каталогів належного фізичного та бібліографічного стану з подальшим розпізнаванням тексту; імпортування записів, яке здійснюється шляхом збагачення локальних каталогів готовими машиночитаними записами з національних або міжнародних баз даних.

Таким чином, ключовими аспектами рекаталогізації як рушійної сили бібліотечних інновацій є створення єдиного інформаційного середовища шляхом інтеграції ретроспективних даних до електронних каталогів та корпоративних бібліотечних систем (завдяки цьому користувач може здійснювати наскрізний пошук, як нових надходжень так і унікальних історичних документів); переведення каталожних карток у формати машиночитаної каталогізації (MARC 21, UNIMARC), що робить бібліотечні фонди сумісними з глобальними мережами чи локальними національними проєктами; текстова та тематична рекаталогізація, яка передбачає не лише оцифрування бібліографічних описів

(автор, назва, вихідні дані), а й розкриття змісту шляхом додавання анотацій, ключових слів, предметних рубрик та авторитетних файлів.

Цифровізація бібліотечно-інформаційної сфери супроводжується і змінами в стандартах: перехід до стандартів MARC передбачає уніфікацію застарілих описів на каталожних картках під машиночитані формати (MARC, UNIMARC), що забезпечує сумісність між різними бібліотечними системами; впровадження сучасних стандартів (RDA – Resource Description and Access), які фокусуються на зв'язках між творами, їхніми авторами та виданнями на відміну стандартам бібліотечно-бібліографічного опису. Трансформація ретрокаталогізації під впливом цифровізації перетворила традиційні паперові фонди на інтегровані цифрові системи, глобально доступні електронні ресурси. Цей процес кардинально змінив підхід до пошуку, систематизації та управління інформацією.

Маючи величезні інформаційно-інтелектуальні цінності у своїх фондах, безцінні документи, які самі є об'єктами наукових досліджень, бібліотекам, а надто науковим, необхідно адаптуватися до виживання в епоху цифрового середовища шляхом поєднання традиційних цінностей та нових реалій. Мета цифровізації бібліотечних процесів і полягає в оптимізації внутрішньої роботи установи та забезпеченні вільного доступу читачів до знань. Вона перетворює книгозбірні на сучасні інформаційні центри, здатні ефективно задовільняти потреби цифрового суспільства. підвищення рівня бібліотечно-бібліографічної практичної діяльності задля максимального забезпечення інформаційних, освітніх і культурних запитів користувачів.

Oleksandra Tkachenko,

ORCID <https://orcid.org/0000-0003-2193-5596>,

Junior Researcher,

Department of Complex Processing of Documents

V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine,

Kyiv, Ukraine

e-mail: alexgostra63@ukr.net

Transformation of retrospective cataloging with the influstion of digital library sphere

The influx of digitalization on the development of retrospective cataloging and the influx of library innovations on the development of traditional library processes are examined.

Keywords: digitalization of the library field, retrospective cataloging, library innovation.